

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

О.М. Грубляк, А.В. Жаворонок, В.М. Харабара

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ, ІНСТРУМЕНТІВ І ТЕХНОЛОГІЙ

Навчальний посібник

Чернівці

Чернівцецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 336.14
Г 90

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 16 від 22 грудня 2025 р.)

Рецензенти:

Дубина Максим Вікторович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національного університету «Чернігівська політехніка»;

Житар Максим Олегович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Грубляк О.М., Жаворонок А.В., Харабара В.М.

Г 90 Ринок фінансових послуг, інструментів і технологій : навч. посіб.
Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 384 с.
ISBN 978-617-8703-43-1

У виданні розглянуто суть і структуру ринків фінансових послуг і капіталів. Досліджено особливості банківських та небанківських фінансових установ, інструменти й технології грошового, валютного та фондового ринків, діяльність професійних учасників. Висвітлено сучасні підходи до управління фінансовими ризиками, а також механізми державного регулювання і саморегулювання фінансового сектору.

Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів, науковців, фахівців-практиків і читачів, які цікавляться сучасними проблемами функціонування фінансового ринку.

УДК 336.14

ISBN 978-617-8703-43-1

© Грубляк О.М., 2025

© Жаворонок А.В., 2025

© Харабара В.М., 2025

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
<u>ТЕМА 1. РИНКИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ І КАПІТАЛУ.....</u>	<u>9</u>
1. Передумови формування та етапи розвитку ринку фінансових послуг та капіталу в Україні, функції, принципи	10
2. Визначення суті фінансової послуги. Класифікація фінансових послуг і фінансових операцій	23
3. Характеристика фінансових інструментів та технологій.	34
4. Правові основи діяльності фінансових установ	39
5. Таємниця фінансової послуги	44
Завдання для самостійного опрацювання	46
ТЕМА 2. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	48
1. Виникнення банків та банківської справи. Банківська система України	49
2. Фінансові інструменти НБУ	54
3. Валютні інтервенції як інструменти НБУ	70
4. Міжнародні резерви НБУ	75
5. Банки та їх місце на ринку фінансових послуг.....	78
6. Банківські послуги та банківські технології	81
Завдання для самостійного опрацювання	93
ТЕМА 3. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ.....	95
1. Фінансові послуги, інструменти фінансових компаній	96
2. Фінансові послуги ломбардів на ринку	107
3. Кредитні спілки: послуги, інструменти, технології	113
4. Страхові компанії як інституційні інвестори на ринку ...	119
5. Діяльність недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг	120
6. Діяльність інвестиційних фондів.....	126
7. Хедж-фонди як альтернативна форма інвестування капіталу.....	138
8. Колекторські компанії на ринку фінансових послуг.....	142
9. Рейтингові агентства як учасники ринку фінансових послуг	146
Завдання для самостійного опрацювання	151
ТЕМА 4. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ ГРОШОВОГО Й ВАЛЮТНОМУ РИНКІВ.....	152

<u>1. Механізм дії ощадного (депозитного) сертифіката банку</u>	153
<u>2. Випуск і порядок обігу казначейських векселів</u>	156
<u>3. Вексель: види та особливості обігу</u>	159
<u>4. Конверсійні операції на валютному ринку та їх класифікація</u>	163
<u>5. Характеристика ринку операцій спот</u>	167
<u>6. Форвардний валютний ринок та основні види операцій</u>	169
<u>7. Валютні ф'ючерси: суть, види та особливості з асосування</u>	172
<u>8. Валютні опціони як інструменти хеджування ризиків</u>	177
<u>9. Валютний своп: структура, види та порядок укладення</u>	180
<u>10. Основні процентні ставки: LIBOR, SOFR, UIRD та їх роль у фінансових розрахунках</u>	183
<u>11. Валютна позиція та механізм здійснення процентного арбітражу</u>	191
<u>12. Сучасні технології валютного ринку</u>	196
<u>Завдання для самостійного опрацювання</u>	197
<u>ТЕМА 5. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ ФОНДОВОГО РИНКУ</u>	199
<u>1. Основні види фінансових послуг фондового ринку</u>	200
<u>2. Суть, функції та види цінних паперів</u>	207
<u>3. Емісійна діяльність на фондовому ринку</u>	213
<u>4. Особливості формування ринку акцій</u>	216
<u>5. Первинна публічна пропозиція акцій (IPO)</u>	225
<u>6. Особливості ринку корпоративних облігацій</u>	230
<u>7. Фактори ринку державних цінних паперів</u>	236
<u>8. Особливості функціонування ринку муніципальних цінних паперів</u>	240
<u>9. Деривативні контракти та їх види</u>	242
<u>10. Лістинг цінних паперів</u>	251
<u>11. Технологія торгівлі цінними паперами</u>	258
<u>12. Фондові індекси. Індекси українського фондового ринку</u>	268
<u>Завдання для самостійного опрацювання</u>	274

<u>ТЕМА 6. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ РИНКУ КАПІТАЛУ</u>	276
<u>1. Види професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках</u>	277
<u>2. Діяльність з торгівлі фінансовими інструментами</u>	280
<u>3. Діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами</u>	283
<u>4. Механізми підтримання ліквідності організованого ринку капіталів</u>	289
<u>5. Депозитарна система України: структура та учасники. Діяльність депозитаріїв на фондовому ринку</u>	292
<u>6. Електронний облік цінних паперів</u>	299
<u>7. Клірингова діяльність на ринку капіталів</u>	305
<u>Завдання для самостійного опрацювання</u>	307
<u>ТЕМА 7. ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ</u>	309
<u>1. Суть та види фінансових ризиків. Методи управління фінансовими ризиками</u>	310
<u>2. Ризик у процесі прийняття управлінських рішень у фінансовій сфері</u>	324
<u>3. Управління портфелем цінних паперів</u>	327
<u>4. Вимоги до інвестиційного портфеля фінансових посередників</u>	334
<u>5. Фундаментальний і технічний аналіз ринку капіталу</u> ...	344
<u>6. Інформаційні агентства та їх значення для ринку капіталу</u>	352
<u>Завдання для самостійного опрацювання</u>	355
<u>ТЕМА 8. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І САМОРЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ТА КАПІТАЛУ</u>	357
<u>1. Мета і форми державного регулювання ринку фінансових послуг</u>	358
<u>2. Національний банк як орган державного регулювання фінансового сектору</u>	360
<u>3. Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку</u>	361
<u>4. Діяльність саморегулювних організацій на ринку капіталу</u>	363
<u>5. Міжнародні стандарти регулювання ринку капіталу</u>	368

<u>6. Рекомендації групи 30 щодо введення єдиних міжнародних стандартів фінансових ринків</u>	371
<u>7. Директиви ЄС щодо фінансового ринку</u>	373
<u>8. Рекомендації ISSA 2000 для ринку капіталу</u>	375
<u>9. Міжнародна федерація фондових бірж</u>	377
<u>Завдання для самостійного опрацювання</u>	378
<u>Список літератури</u>	381

Список літератури

1. Bank of International Settlements. URL: <https://www.bis.org>.
2. IAS 39 «Financial Instruments. Recognition and Measurement». URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/ias-39-financial-instruments-recognition-and-measurement.pdf>.
3. IFRS 7 «Financial Instruments. Disclosures». URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2022/issued/part-a/ifrs-7-financial-instruments-disclosures.pdf?bypass=on>.
4. ISA 32 «Financial Instruments. Disclosure and Presentations». URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2022/issued/part-a/ias-32-financial-instruments-presentation.pdf?bypass=on>.
5. World Federation of Exchanges. URL: <https://www.world-exchanges.org/>
6. Класифікатор іноземних валют: Постанова Правління Національного банку України від 4 лютого 1998 р. № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98#Text>.
7. Міжнародну організацію комісій із цінних паперів (IOSCO). URL: <https://www.iosco.org/>.
8. Оперативні дані, що характеризують ліквідність банківської системи та чинники її зміни. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/fm-liquidity>.
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу URL: <https://www.uaib.com.ua>.
11. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/pz-ua-1106-final.pdf>.
12. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>.
13. Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 11.12.2014 року № 806. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14#Text>.
14. Положення про склад та структуру активів інституту спільного інвестування: Рішенням НКЦПФР від 10 вересня 2013 р. № 1753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1689-13#Text>.
15. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р.

- №2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
16. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
 17. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
 18. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей нарахування процентів за споживчими кредитами під час воєнного стану та удосконалення державного регулювання у сфері фінансових послуг: Закон України від 10 червня 2023 р. № 3156-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3156-20#Text>.
 19. Про депозитарну систему України: Закон України від 6 липня 2012 р. №5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>.
 20. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
 21. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
 22. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. №559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>.
 23. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF#Text>.
 24. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Постанова Правління Національного банку України від 17 вересня 2015 р. № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15#Text>.
 25. Про затвердження Положення про порядок обліку та проведення Національним банком України та банками України операцій з депозитними сертифікатами Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 03 грудня 2015 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0859500-15#Text>.
 26. Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням та обміном облігацій внутрішньої державної позики: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2003 р. № 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0551-03#Text>.

27. Про затвердження Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України: Рішення Правління Національного банку України від 29 грудня 2020 р. № 769-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr769500-20#Text>.
28. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
29. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>.
30. Про іпотеку: Закон України від 5.06.2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>.
31. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023р. № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>.
32. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
33. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
34. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
35. Про платіжні послуги: Закон України від 1 квітня 2023 р. № 2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
36. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 29 липня 2023 р. № 3249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
37. Про ринки фінансових інструментів: Директива Європейського парламенту та Ради № 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_041-14#Text.
38. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
39. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.
40. Про страхування: Закон України від 7 листопада 2023 р. № 3599-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
41. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 6 травня 2023 р. № 3050-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.
42. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19 червня 2003 р. № 978-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978->

15#Text.

43. Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках.
URL: <https://settlement.com.ua/contacts.html>.
44. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Навчальне видання

О.М. Грубляк, А.В. Жаворонок, В.М. Харабара

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ, ІНСТРУМЕНТІВ І ТЕХНОЛОГІЙ

Навчальний посібник

Літературна редакторка **Колодій О.В.**

Технічна редакторка
та дизайн обкладинки **Кудрінська О.М.**

Підписано до друку 30.12.2025. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум.-друк. арк. 22,6. Обл.-вид. арк. 21,0. Зам. Н-095.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.